OIKEUSMINISTERIÖ

LISÄSELVITYS

Erityisasiantuntija Katja Repo
Lainsäädäntöneuvos Mia Spolander

22.5.2023

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Valtioneuvoston u-jatkokirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan torjumisesta, UJ 9/2023 vp

Lakivaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä kirjallista täydennystä otsikkoasiassa. Oikeusministeriö toteaa asiassa kunnioittavasti seuraavan.

1 Uhrin määritelmän laajentaminen lähisuhdeväkivaltaa todistaneisiin lapsiin

Direktiivin 4(c) artiklassa uhri määritellään luonnollisena henkilönä, joka on kärsinyt välittömästi naisiin kohdistuvasta väkivallasta tai lähisuhdeväkivallasta aiheutunutta, riippumatta uhrin sukupuolesta, mukaan lukien lapset, jotka ovat kärsineet vahinkoa todistettuaan lähisuhdeväkivaltaa. Väkivaltaa todistaneiden lasten sisällyttäminen laajentaisi tavanomaista muissakin EU-instrumenteissa, kuten uhridirektiivissä (2012/29/EU), omaksuttua uhrin määritelmää. Artiklan määritelmää täydentää johdanto-osan kappale 6. Sen mukaan haavoittuvuutensa vuoksi lähisuhdeväkivaltaa todistaville lapsille voi aiheutua välitöntä emotionaalista haittaa, joka vaikuttaa heidän kehitykseensä. Näissä tapauksissa lasten tulisi hyötyä kohdennetuista suojelutoimenpiteistä. Johdanto-osassa ei siten ole tarkempia mainintoja siitä, että väkivaltaa todistaneet lapset tulisi määritellä uhreiksi. Ainoa mainita tätä koskien on direktiivin 4(c) artiklassa.

U-jatkokirjeessä todetun valtioneuvoston kannan mukaisesti uhrin määritelmän laajentaminen sanotulla tavalla saattaa johtaa kansallisen lainsäädännön perusratkaisujen

muuttamiseen tavalla, jota ei voida pitää täysin tarkoituksenmukaisena, mutta neuvotteluiden pyrkimyksistä huolimatta vaikuttaa siltä, että riittävän liikkumavaran säilyttäminen ei ole mahdollista. Siten Suomen on oltava valmis hyväksymään tällainen laajennus.

Professori Sakari Melanderin lakivaliokunnalle toimittaman lisäselvityksen mukaan Eduskunnan lakivaliokunta on EU:n rikosoikeudellisia direktiiviehdotuksia käsitellessään johdonmukaisesti katsonut, että direktiivit eivät saisi johtaa rikoslajispesifeihin sääntelyratkaisuihin, jotka poikkeavat kansallisesti omaksutuista asiaa koskevista eri rikoksia yleisesti koskevista sääntelyratkaisuista. Nyt direktiivissä tehty laajennus voi Melanderin mukaan u-jatkokirjeessä todetuin tavoin johtaa kansallisen lainsäädännön perusratkaisujen epätarkoituksenmukaiseen muuttamiseen tavalla, joka on ongelmallinen kansallisen lainsäädännön perustavaa laatua olevien sääntelyratkaisujen ja kansallisessa lainsäädännössä omaksutun systematiikan kannalta.

Melanderin mukaan ensisijaisesti direktiiviä koskevissa jatkoneuvotteluissa olisi syytä yrittää vielä pyrkiä siihen, että direktiivissä jätettäisiin velvoitteen suhteen riittävää kansallista liikkumavaraa. Ensisijaisesti liikkumavara olisi syytä pyrkiä turvaamaan säännösperustaisesti ja toissijaisesti johdantokappalelausumin. Jos riittävän kansallisen liikkumavaran turvaaminen ei ole mahdollista, direktiivin jatkovalmistelussa olisi syytä pyrkiä turvaamaan se, että kansalliseen rikosoikeudelliseen tai rikosprosessioikeudelliseen lainsäädäntöön ei ole tarvetta lisätä rikoslajispesifiä asianomistajan määritelmää vaan että velvoite voidaan toteuttaa riittävän kansallisen liikkumavaran puitteissa kansallisessa lainsäädännössä omaksuttuja perustavia ratkaisuja kunnioittaen ja niitä muuttamatta.

Melander tuo esiin eräänä vaihtoehtona Ruotsissa toteutetun lainsäädäntöratkaisun, jossa on säädetty erillinen lapsen altistamista lähisuhdeväkivallalle koskeva rikossäännös, jolloin rikoslajispesifiä asianomistajan asemaa koskevaa sääntelyä ei tarvittaisi vaan lapsen asianomistaja-asema määräytyisi tällaisissa tilanteessa yleisten asianomistaja-aseman määräytymistä koskevien periaatteiden mukaisesti.

Oikeusministeriö toteaa, että puheenjohtajan direktiiviä koskevassa kompromissiehdotuksessa uhrin määritelmää koskeva säännös ei suoraan edellytä kansallista rikoslajispesifiä asianomistajan määritelmää koskevaa sääntelyä. Oikeusministeriön näkemyksen mukaan kompromissiehdotuksen määritelmää koskeva artikla sekä sitä täydentävä johdanto-osan kappale turvaavat jo siinä määrin kansallista liikkumavaraa kuin se on mahdollista määritelmää koskevan perusratkaisun puitteissa. Neuvottelutilanne huomioon ottaen määritelmää koskevan artiklan tai sitä täydentävän johdanto-osan kappaleen muuttaminen enemmän kansallista liikkumavaraa mahdollistavaan suuntaan ei myöskään välttämättä vaikuta mahdolliselta. Jatkoneuvotteluissa on kuitenkin syytä pyrkiä siihen, että määritelmää ei muutettaisi kansallista liikkumavaraa rajoittavampaan suuntaan.

Oikeusministeriö toteaa lisäksi, että ehdotetun määritelmän asettamien velvoitteiden toteuttamiseen kansallisessa lainsäädännössä voi lainsäädäntöteknisesti olla löydettävissä useampia erilaisia ratkaisuja. Näitä voidaan arvioida tarkemmin myöhemmin direktiivin kansallisessa täytäntöönpanossa. Tällöin voidaan ottaa huomioon myös professori Melanderinkin lausunnossaan esittämiä näkökohtia siihen liittyen, ettei kansalliseen rikosoikeudelliseen tai rikosprosessioikeudelliseen lainsäädäntöön tulisi lisätä rikoslajispesifiä asianomistajan määritelmää, sekä selvittää ja arvioida erilaisia sääntelymalleja muista maista.

2 Asianajajaliiton lausunto

Oikeusministeriö pyytää huomioimaan, että direktiiviä koskevassa puheenjohtajan kompromissiehdotuksessa verkkoahdistelua ja verkkohäirintää koskevat 8 ja 9 artiklat ovat jonkin verran muuttuneet sisällöltään verrattuna direktiivin alkuperäiseen versioon ja myös kappaleiden järjestys on muuttunut. Asianajajaliiton lausunto perustuu direktiivin aikaisempaan versioon. Kompromissiesityksestä on myös kokonaan poistettu alkuperäisessä versiossa olleet 9 artiklan (a) ja (b) kohdat, joita asianajajaliitto on pitänyt Suomen voimassaolevan lainsäädännön kanssa ongelmallisena. Näihin viittaa lausunnon sivulla 4 oleva kappale, joka alkaa ”Rikoslain mukaan”.